

Negdje sam pročitao Čackovljev mj. pravilnog Čackoga (od Čacki).

Često se griješi u nastojanju, da se od prezimena Gorki izvede posvojni pridjev. Na mnogo sam mjesta našao oblik Gorkijev. U sarajevskom »Prosvjetnom listu« jedan pisac govori o odgoju čovjeka u »gorkovljevskom(!) smislu riječi« (v. br. 85. od 15. X. 1956.).

Gorki je također prezime, koje je po postanku pridjev. I mijenja se kao određeni pridjev (gen. Gorkoga, dat. Gorkome . . .) Prema tome, od toga se prezimena ne može izvoditi posvojni pridjev, nego se pripadanje pokazuje posvojnim genitivom (roman Maksima Gorkog).

Posesivnim genitivom pokazuje se pripadanje i kod prezimena Krupska, Radićeva: članak Nadežde Krupske, uspjeh drugarice Radićeve.

Mnogo se griješi u upotrebi posvojnih pridjeva od ličnih imena i prezimena, naročito u onih, od kojih se pridjev ne može izvesti. To me ponukalo, da napišem ovaj članak. Trudio sam se, da pitanje što iscrpnije obradim i potkrijepim primjerima. Pravila sam izvodio sâm na osnovu nekih već postojećih gramatičkih i pravopisnih norma i na osnovu literarne i govorne prakse. Zato smatram, da bi o svemu tome trebalo još govoriti.

Osobito bi mi bilo drago, kad bi se u našem novom pravopisu posvetilo više pažnje pisanju posvojnih pridjeva od stranih imena i prezimena u transliteraciji. U postojećim pravopisima, Boranićevu i Belićevu, o tome se govori vrlo malo, gotovo ništa.

RIJEČ O RJEČNICIMA

Stjepan Krešić

Nemoguće je, pa čak i nepoželjno, da svi ljudi govore i pišu jednakim riječima. Svaki se čovjek i u istome jeziku služi zapravo posebnim svojim vokabularom, koji je uvjetovan roditeljskim domom, krajem, u kojem je dotični proveo djetinjstvo, gdje se školovao, šta je čitao, kakva mu je profesija i društvena sredina, u kojoj se kreće, kakva mu je intelektualna formacija, pa njegove spoznaje i iskustva. Svima je pojedincima, pripadnicima istoga jezičnog medija u istom vremenskom razdoblju, posve zajedničko tek nekoliko stotina najobičnijih riječi, dok upotreba svih drugih varira od pojedinca do pojedinca, i to ne samo osjećajnim rezonancama, nego i smislovnim registrima. Stoga nijedan pojedinac ne može tvrditi, da je njegov rječnik svačiji rječnik, te da prema tome njegove riječi može svatko razumjeti ili da on automatski razumije riječi drugih. Osobito nema nijednog književnika s individualnom fizionomijom, čiji je leksik i cijeli jezik opće popularan, svakome jednako razumljiv.

Nadalje, činjenica je, da je evolucija izgovora i gramatičkog sistema svakog živog jezika relativno polagana, dok je vokabular najpromjen-

ljiviji njegov dio. Ne samo da se napretkom kulture i civilizacije javlja potreba za novim sredstvima, kojima ćemo izraziti nove pojmove, imenovati nove proizvode i izraziti nove ljudske djelatnosti, nego već postojeće riječi mijenjaju smisao, bilo da im se on proširuje ili suzuje, prolazi kroz elevaciju ili degradaciju, prelazi od konkretnog na apstraktno ili obrnuto. Tako, u vječnoj dinamici živoga jezika, mnoge riječi umiru, mnoge se rađaju prvi put, mnoge nakon mnogogodišnje zaboravi ožive, a mnoge s vremenom poprime novi smisao i druga značenja.

Da bismo našli konstatirane riječi svih nas, koji govorimo i pišemo istim jezikom, te da bismo uočili promjene, koje je izazvala jezična evolucija i transformacija, svima su prijeko potrebni rječnici, u kojima ćemo naći registriranu, definiranu, razjašnjenu i primjerima rasvijetljenu faktičnu jezičnu upotrebu, te sve potrebne obavijesti o ortografiji, izgovoru, etimologiji i značenju riječi. Historijski se rječnici bave, dakako, više upotrebom prošlih vremena, a praktični sadašnjom, premda se ni tu ne da odsjeći točna granica, te se i u jednim i u drugima nalaze, više ili manje, obadvije. Ta jezik je neprekinuta rijeka, koja u svoje korito sveudilj skuplja sve prerazne pritoke, nadojene duhovnim i materijalnim izrazom života naroda, koji tim jezikom misli, osjeća, govori i piše. Dijeliti ga u neke strogo određene česti znači prekidati taj tok. Dvije su se zablude uvriježile kod ljudi s obzirom na rječnike. Jedni samoljubivo misle, da im rječnik vlastitoga jezika *nije uopće potreban*, a drugi opet idu u drugu krajnost, pa naивно tvrde, da je rječnik *apsolutni autoritet* jezični.

Prvima je odgovoreno već rečenim. Još samo pripominjemo, da u kulturnom svijetu nema nijedne priručne knjige, koja bi se više upotrebljavala, nego što se upotrebljava rječnik. Učenjak, pisac, prevodilac, novinar, bibliotekar, činovnik, student, đak, poslovan čovjek, čovjek s ulice, pa nepregledno mnoštvo preraznih čitalaca, uključujući tu i hipotetske »prosječne« čitaoce, zagledaju svednevce u rječnik: da vide, kako se riječ piše ili izgovara, ili da zavire u njezinu monografiju, pa doznaju o njezinu postanku, obliku, različnim značenjima i upotrebi. Kako se po jeziku poznaje čovjek i kako se bez majstora jezičnoga ne može u kulturnim narodima ni zamisliti utjecajnost u društvu, rječnik je postao važan obrazovni faktor mase ljudi, koji osjećaju zajednički interes da valjano razumiju i upotrebljavaju jezik svoga naroda. Osim toga, pabirčenje po dobru rječniku jedna je od najkorisnijih i najsladih razonoda. Dobri rječnici pravi su kozmos činjenica po alfabetskom redu, kao što su loši neuspjeli plagijati po alfabetskom redu. Baš stoga slučajnošću toga alfabetskog reda nađu se na okupu često potpuno dispartne obavijesti o nazivima za razne predmete, zamisli i djelatnosti ljudske, pa nas potiču bez prestanka na nova umovanja i razmišljanja. Stoga su mnogi veliki ljudi u povijesti smatrali rječnike najzanimljivijim romanima.

Što se tiče onih, koji tvrde, da je rječnik vrhovni autoritet i da već samim tim, što je koja riječ u rječniku, postaje normativna, besprijeekorna i sakrosanktna, moramo istaći, da leksikograf nije tvorac i zakonodavac jezika, nego njegov povjesničar, pa prema tome nije njegov posao da određuje, šta će se upotrebljavati, nego da ustanovljuje, šta se faktično upotrebljavalo i šta se sada upotrebljava. On nije kritičar, koji će lučiti na jednu stranu dobre, a na drugu loše riječi, jer riječi same po sebi nisu ni loše ni dobre, nego takvima postaju prema tome, da li ih pisac ili govornik upotrebljava na pravome mjestu, te odgovaraju li ili ne odgovaraju smislovnom i čuvstvenom učinku u kontekstnoj ili govornoj situaciji. Stoga dobri moderni rječnici stilističkim odredbenicama ustanovljuju, da li je riječ u to vrijeme zastarjela, je li iz razgovornog jezika, upotrebljava li se familijarno, da li je iz žargona, slanga, i t. d. Oni samim tim, bar za izvjesno vrijeme, suzuju njezinu upotrebu, dok se ona elevacijom ili degradacijom ne pomakne drugamo, jer nas razum i iskustvo uče, da rječnik ni u jednom živom jeziku nije bio eliksir, koji bi riječima produljivao život, a ni balzam, da bi ih čuvao od propadanja. Zalud su francuska i talijanska akademija stražarile na prilazima k svojim jezicima, da zadrže bjegunce i suzbiju uljeze. Ni dijalekti, ni argot, ni književni jezik nisu se obazirali na njihove presude.

Osim toga, zagovaratelji nepogrešivosti rječnika većinom se i ne pitaju, u koje je vrijeme rječnik raden, kakve su lingvističke kvalifikacije njegovih sastavljača, iz kakvih je vrela crpena građa i jesu li u obradbi primijenjeni principi i metode moderne leksikografije. Pa sve da su i ispunjeni svi uvjeti, »dobar je rječnik isto takav vodič upotrebe, kao što je dobra zemljopisna karta obavjestitelj o prirodi terena. Nije posao rječničara da nam kazuje, kako ćemo pisati i govoriti, baš kao što nije funkcija kartografa da uklanja rijeke, premješta gore i ispunja jezera.«

Izraditi dobar rječnik svoga jezika ili koji dvojezični rječnik jedna je od najvećih usluga, što je čovjek može učiniti svome narodu. Samo su dobri rječnici u svijetu rijetkost, jer se za to, osim potrebnih znanja, hoće mnogo godina strpljiva i mukotrpna rada. Ima loših utopista pa misle, što je god poželjno, da je ujedno i moguće, a od toga nije daleko do uvjerenja, da je to i lako. Dobar pak utopist svijestan je o poteškoćama svoga nauma, te je uvjeren, da se, uza sve svoje snage i pripreme, može tek približiti željovanom cilju. Da netko bude dobar rječničar, treba ponajprije da za taj sitnozlatarski posao ima prirodenu sklonost. A onda, uz golemu opću kulturu, te široko lingvističko i literarno obrazovanje, mora imati onu finu osjetljivost umjetnika riječi za tanane preljeve njihovih značenja, smisao za preciznosti i jasnoću u definiranju i razjašnjavanju, odnosno prevodilačku savjesnost i vjernost u donošenju semantičkih i afektivnih ekvivalekata u dvojezičnom rječniku, pa kritički smisao da umije odabrati, zgusnuti

i oblikovati, krajnju savjesnost, marljivost, strpljivost i ustrajnost. I nakon gotova posla, da se ne nada slavi i pljesku. Divno je definirao leksikografa dr. Johnson, kad je u svom Rječniku, koga je dvjestagodišnjica lani proslavljena, rekao: »*Leksikograf* je pisac rječnika, jadni nadničar«, ciljajući dakako rugalački na sebe. Rijetki su leksikografi, koji su za taj svoj predani rad od svoje zemlje dobili plemićke naslove (Murray, Craigie), postali članovi akademije (Littré) ili im je podijeljen počasni naslov profesora (Gustav Langenscheidt). Većinom je, kako Johnson veli, »kob onih, koji se kinje nižim životnim poslovima, da ih više progoni strah od zla, nego što ih privlači očekivanje dobra, da su izloženi kuđenju bez nade u hvalu, da padaju u nemilost zbog grijeha, ili da budu kažnjeni zbog nemara; da im uspjeh ostaje bez pljeska, a marljivost bez nagrade. Takvim zlosretnicima pripada i pisac rječnika. Svaki drugi autor može težiti za slavom, a leksikograf se može tek ponadati, da će umaći prijekoru. A i tom jadnom, negativnom zadovoljštinom obdareno je vrlo malo njih.«

AUDIATUR ET ALTERA PARS

Fran Tućan

S velikom pažnjom i zanimanjem pratim rad naše Pravopisne komisije, a vjerujem, da to čine i svi oni, kojima leži na srcu razvoj našeg književnog jezika. Iz povremenih napisa člana Komisije prof. Jonkea u »Jeziku« i dnevnoj štampi može se razabrati, da je Komisija od Novosadskog sastanka naovamo svršila velik posao. Uspješno je riješen čitav niz pitanja, pa sam se zato začudio, što su neki naši lingvisti, pa i jedan član Komisije, i nakon toga ponovo javno pokušali braniti protivne stavove od onih, koje je već bila zauzela Komisija. Zato smatram potpuno opravdanim i na mjestu odgovor prof. Jonkea na članak prof. Vukovića o pisanju glagolskih oblika futura I., to više, što držim, da je mišljenje prof. Jonkea ispravnije. Isto kao što je komisija dvojako riješila pitanje pisanja glagolskih oblika futura I., isto je tako, dvojako, postupila i svojim zaključkom o pisanju stranih vlastitih imenica. Usprkos tome napisao je prof. *Hamm* u 3. broju »Jezika« V. godišta članak pod naslovom »Pisanje tuđih imena«, u kojem nastoji dokazati, da je originalno pisanje stranih tuđih imena u našem latiničkom pismu j e d i n o ispravno i kulturno. Kako bi se prema tome moglo činiti, da je zaključak Komisije (ma da jedino pravičan) o tom pitanju pogrešan, budi mi dopušteno, da o tome iznesem mišljenje druge strane.

Smatram to pitanje nemalo važnim za razvoj naše, rekao bih radije, pismenosti negoli pravopisa. O njemu sam pisao u »Našem jeziku« još godine 1934. (sv. I.), zatim u »Vjesniku« od 18. V. 1952., a svoj sam stav usmeno opširnije izložio na proširenom sastanku Hrvatskog filološkog društva godine 1954., uoči Novosadskog sastanka.